

**TA'LIM KLASTERI MUHITIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI
BILISH JARAYONLARINI RIVOJLANTIRISH MASALASINING METODOLOGIK
ASOSLARI**

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Maxsus pedagogika kafedrası o'qituvchisi
Dehqanova Muborak*

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15233308>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim klasterinign metodologik asosi va uni inlyuziv ta'limga yo'lga qo'yishdagi bevosita ahamiyati, chet el tajribasi, xozirgi kunda ta'limning subyektlar o'rgasidagi o'rni va uning metodologiyasi haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: klaster tizimi, ta'lim, pedagogika, tadqiqot, subyekt.

Mamlakatimizda pedagogik ta'lim klasteri va uning amaliyotga tadbiqu muammosi alohida tadqiqot ob'yehti sifatida keyingi yillarda chuqur o'rganilmoqda. Xususan, ta'lim klasteri pedagogikamizda integratsiya va uzluksizlik bilan bog'liq yangi innovatsion yo'nalish hamda uning amaliyotga tadbiqu qilinishi pedagogik ta'limda raqobatbardosh kadrlar tayyorlash omili ekanligi G'.I.Muhamedov, Sh.Q.Mardonov, Sh.Botirova, X.Sultonov, S.Toshtemirova, N.Koshanova, Q.Mahmudovlarning tadqiqotlarida muayyan darajada yoritilgan. Muammoga yondosh bo'lgan yo'nalishlarda, xususan: uzluksiz ta'lim tizimining tashkiliy-pedagogik omillari, ta'lim tizimini mazmun va shakl jihatdan takomillashtirish mexanizmlari R.Eshchanov, G.Bobojonova, D.Bekchanov, M.Quronov, R.A.Mahmudov, R.Sh.Ahliddinov, Yu.N.Abdullaeva; ta'limda uzviylik va uzluksizlikni ta'minlash, ta'lim turlararo integratsiyani kuchaytirish B.S.Abdullaeva, N.X.Raxmonqulova, D.Sh.Yakibova, M.I.Toshpulatova, A.A.Jumanov, R.B.Adizov; fanlararo aloqadorlikni ta'minlash va ta'lim muassasalarining ilmiy-uslubiy hamkorligining tashkiliy jihatlari N.M.Abdullaeva, G.Sh.Fayzullaeva, O.K.Abdurahmonovlarning ilmiy tadqiqotlarida o'z aksini topgan. Mustaqil davlatlar hamdo'stligi (MDH) mamlakatlarida ta'lim klasterlarini tashkil etishning ilmiy-nazariy asoslari, xususan, hududiy ta'lim klasterlarining tuzilmasi va amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini ishlab chiqish, kasbiy ta'limda klaster modelini tatbiq etish muammolari A.Yashevoy, B.Pugacheva, A.G.Granberg, M.Galushkina, A.V.Leontev; klaster modeli vositasida ta'limni boshqarishni nazariy va ilmiymetodik jihatdan takomillashtirish texnologiyalari N.V.Gorodnova, P.F.Anisimov, G.I.Ibragimov, D.L.Skipin, V.P.Panasyuk, N.Ye.Yegorov; ishlab chiqarish va ta'limni klaster vositasida integratsiyalashning mazmuni, shart-sharoitlari va omillari N.A.Mishura, L.L.Naumova; individual sub'ektlar va klaster ishtirokchilarining imkoniyatlarini oshiradigan ijtimoiy hamkorlik asosida amalga oshiriladigan ta'lim resurslarini tashkil etishning integral tizimlari A.S.Subetto, Ye.A.Korchagin, N.A.Sharay, L.N.Nikolaeva, T.V.Vdovinalar tomonidan tadqiq etilgan. Xorijlik olimlardan A.Marshall, M.Porter, O.Solver, G.Lindqvist, S.Ketelslarning ilmiy izlanishlarida klaster modelining muayyan sub'ektlar raqobatbardoshligini oshirishdagi roli, ta'lim klasterlari modelining yagona tipologik xususiyatlari AQSh va Yevropa mamlakatlari misolida ochib berilgan. Xorijiy tadqiqotlarda ta'lim klasterlari hududiylik, boshqaruv, raqobatbardoshlik, fan va ishlab chiqarish munosabati kabi yo'nalishlar bo'yicha umumiy tarzda o'rganilgan. Klaster modelini ta'limning muayyan tarmog'ida, xususan, pedagogik ta'limda samaradorlikka ta'sir etuvchi omil sifatida tatbiq etish zarurati tadqiqotimiz mavzusini belgilab berdi.

Klaster tizimi har biri alohida faoliyat olib boradigan subyektlarni umumiy maqsad atrofida birlashtiradi va ayni paytda har bir subyekt umumiy maqsaddan kelib chiqqan holda xususiy manfaatdorlik asosida ish yuritadi. Klaster tizimi subyektlari bir-birini qo'llab-quvvatlaydi va nazorat qiladi, har biri alohida klasterning ma'naviy va intellektual maydonini yaratadi, ijtimoiy ta'siri hamda ahamiyatini kengaytiradi. Jahon ta'lim tizimida bo'lajak mutaxassislarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning samarali mexanizmlari, innovatsion texnologiyalari amaliyotga tatbiq

etilgan. Natijada ta'lim oluvchining akademik, ijtimoiy ehtiyojlarini tezkor diagnostika qilish orqali sifatli ta'lim bilan ta'minlashning modernizatsiyalashgan tizimini modellashtirish imkoniyati kengaydi. YUNESKO xalqaro tashkiloti tomonidan qabul qilingan “Inchxon” deklaratsiyasi “Bir umrluk ta'lim”, “Ta'lim hamma uchun” dasturi asosida imkoniyati cheklangan bolalarni ta'limga erta jalb etish orqali inklyuziv ta'limga erishish, oliy ta'limda fanlarni o'qitish metodikalarini takomillashtirish hamda amaliy yo'naltirish, bo'lajak defektologlarning kasbiy kompetensiyalarini intensiv rivojlantirish bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirilmoqda.

Jahon oliy ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalarida inklyuziv va korreksion ta'lim jarayonida imkoniyati cheklangan bolalarni o'qitishga o'rgatish metodikalarini rivojlantirish, ta'lim ishtirokchilari faoliyatini diversifikatsiyalash, bo'lajak defektologlarni kasbiy amaliyotga metodik tayyorlash texnologiyalarini takomillashtirish, ta'lim jarayonida oilalar, hamkor tashkilotlarning ishtirokini kuchaytirishning samarali mexanizmlarini aniqlash bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Yetakchi davlatlar AQSh, Xitoy, Yaponiya, Fransiya, Germaniya, Singapur, Rossiyada bo'lajak defektologlarni, ota-onalarni, tor mutaxassislarni korreksion va inklyuziv ta'lim amaliyotiga tayyorlashda interfaol usullar, adaptiv o'quv vositalaridan samarali foydalanish, maktabgacha va maktab ta'limi mazmuniga kommunikativ – motivatsion, refleksiv-rivojlantiruvchi talablarni optimallashtirishning didaktik ta'minotini yaratish, mentor-o'qituvchi, mentor-talaba, hamkor-oila faoliyatiga talabalarni tayyorlashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish, shuningdek, alohida ehtiyojli bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlash texnologiyalarini tizimlashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga alohida e'tibor berilmoqda.

Ta'lim klasteri deganda mintaqa va munitsipalitetlarning ustuvor ijtimoiy-iqtisodiy sohalarini rivojlantirishi, yosh avlodni intellektual rivojlantirish manfaatlarini ko'zlab, o'quv jarayoni sifatini oshirishga qaratilgan ta'lim tashkilotlari tarmog'ining tizimi tushuniladi. Shu jumladan ta'lim klasteri, qoida tariqasida, hududning fundamental ilmiy va ilmiy-amaliy ishlanmalar, o'quv loyihalari, yangi texnologiyalar va texnikalar, ilmiy mahsulotlarni loyihalash va ishlab chiqarish doirasida birlashtirish va muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Мухамедов Ф.И., Ходжамкулов У.Н. Педагогик таълим инновацион кластери: таъриф, тавсиф, тасниф. –Т.: Университет,2019.
2. Питюков В.Ю. Основны педагогической технологии. —М.: Гном-Пресс, 1999.
3. Поулсеи С. Введение в современную методику преподавания. — Бишкек: Кесип, 2007.
4. Рахмонов А.Р. Инновацион таълим кластери ўқув фаолиятига самарали усул сифатида // Барқарор ривожланишда узлуксиз таълим: муаммо ва ечимлар. II, 2019, Чирчиқ.
5. Файзуллаева Н.С. Таълим тизимида стратегик бошқарувнинг амалий аҳамиятлари. //Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар илмий электрон журнали. 5 сон, июль, 2012
6. Ходжамкулов У.Н. Таълим кластери инновация сифатида // Барқарор ривожланишда узлуксиз таълим: муаммо ва ечимлар. Халқаро илмий-амалий анжуман илмий ишлар тўплами. II, 2019, Чирчиқ